

Анна Яненко

кандидатка історичних наук,
заступниця начальника науково-дослідного відділу
історії Києво-Печерської лаври та музейництва,
Національний заповідник «Києво-Печерська лавра»,
нерезидентний дослідник
Французького дослідницького центру
гуманітарних і соціальних наук
(CEFRES, UAR 3138 CNRS-MEAE)
(Київ, Україна)
pudovkina@ukr.net
a.yanenko@kplavra.kyiv.ua
ORCID: 0000-0003-0713-3087

Інна Івакіна

завідувачка науково-дослідного сектору збереження пам'яток
образотворчого мистецтва, книг та документальних матеріалів
відділу науково-фондової роботи,
Національний заповідник «Києво-Печерська лавра»
(Київ, Україна)
ivak_inna@ukr.net
i.ivakina@kplavra.kyiv.ua
ORCID: 0009-0003-7684-6037

Anna Yanenko

PhD,
Deputy Head of the Research Department
of Kyiv-Pechersk Lavra and Museums History,
National Preserve «Kyiv-Pechersk Lavra»,
non-residential fellow at the French Research Center
in Humanities & Social Sciences
(CEFRES, UAR 3138 CNRS-MEAE)
(Kyiv, Ukraine)
pudovkina@ukr.net
a.yanenko@kplavra.kyiv.ua
ORCID: 0000-0003-0713-3087

Inna Ivakina

Head of the Research Sector for the Preservation
of Fine Art Items, Books, and Documentary Materials
of the Collection Research Department,
National Preserve «Kyiv-Pechersk Lavra»
(Kyiv, Ukraine)
ivak_inna@ukr.net
i.ivakina@kplavra.kyiv.ua
ORCID: 0009-0003-7684-6037

ПАМ'ЯТКИ ІЗ ЦЕРКВИ ІКОНИ БОГОРОДИЦІ «УТАМУЙ МОЇ ПЕЧАЛІ» МИКІЛЬСЬКОГО ЛІКАРНЯНОГО МОНАСТИРЯ КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ

ITEMS FROM THE CHURCH OF THE ICON OF THE MOTHER OF GOD «ASSUAGE MY SORROWS» OF THE ST NICHOLAS HOSPITAL MONASTERY OF THE KYIV-PECHERSK LAVRA

Анотація

На підставі зображальних джерел – фотографічних негативів і відбитків першої чверті 20 ст. з колекції Національного заповідника «Києво-Печерська лавра» – реконструйовано та візуалізовано інтер'єр втраченої лаврської церкви ікони Богородиці «Утамуй мої печалі» Микільського лікарняного монастиря. Уточнено провенанс і залучено до наукового обігу ікони: «Преподобний Тит пресвітер Печерський» (КПЛ-Ж-1870), «Преподобний Марко Печерник» (КПЛ-Ж-1450), «Преподобний Іоанн Багатостраждальний» (КПЛ-Ж-384) та Богородиця «Споручниця грішних» (КПЛ-Ж-1075), побутування яких безпосередньо пов'язане з означеним храмом.

Ключові слова: церкви Києво-Печерської лаври, провенанс музейних предметів, візуальні джерела, історія музейництва.

Abstract

Based on image sources – photographic negatives and prints of the first quarter of the 20th century from the National Preserve «Kyiv-Pechersk Lavra» collection – the interior of the lost Lavra church of the icon of the Mother of God «Assuage My Sorrows» of the St Nicholas Hospital Monastery was reconstructed and visualized. The provenance of the icons was clarified and the following items were brought into scientific use as whose existence is directly related to this church. There are «The Monk Titus Presbyter of Pechersk» (KPL-Zh-1870), «The Monk Mark the Cave-Dweller» (KPL-Zh-1450), «The Monk John the Long-Suffering» (KPL-Zh-384), and the Virgin Mary «The Surety of sinners» (KPL-Zh-1075).

Keywords: churches of the Kyiv-Pechersk (Cave) Monastery, provenance of museum items, visual sources, museum history.

Чимало музейних предметів з колекцій України, формування яких розпочалося ще з 19 ст., нині потребують уточнення походження, реконструкції історії побутування, експонування, реставрації тощо. Часткове чи цілковите зникнення інформації про «життя» пам'яток спричинене передусім радянською імперською геноцидною політикою, спрямованою на знищення української культури й української інтелектуальної традиції, а також подіями німецько-радянської війни. Необхідність повернути провенанс й уточнити атрибуцію артефактів релевантна й для колекції Національного заповідника «Києво-Печерська лавра». Адже лаврське музейне зібрання, що формувалося від початку 1922 р. завдяки надходженню пам'яток з ризниці Великої Печерської церкви (Успенського собору) Києво-Печерського монастиря, предметів Церковно-археологічного музею при Київській духовній академії, вилученого начиння з примусово зачинених різноконфесійних храмів Києва й околиць, закуплених об'єктів історико-мистецького значення, отриманих під час експедицій і теренових досліджень артефактів, і досі здебільшого має вказівки на т. зв. «повоєнне» походження («з руїн Успенського собору», «повернуто з Німеччини», «з евакуації», «з Бібліотеки АН УРСР», «з Музею українського мистецтва» тощо). Протягом останніх десятиліть дослідники реконструюють історію формування колекції та джерела комплектування лаврського музейного зібрання, відновлюють інформацію про втрачені об'єкти або ж верифікують і деталізують відомі факти з історії українського музейництва. У фокусі студіювання опинялися й пам'ятки, пов'язані з Микільським лікарняним монастирем Києво-Печерської лаври. Зокрема, Я. В. Литвиненко

створив експлікації двох іконостасних сторін церкви в ім'я свт. Миколая Мир-лікійського Братської лікарні (Литвиненко, 2010, с. 80–82), а О. О. Крайня зверталася до питань історичної реконструкції інтер'єру (Крайня, 2013) й уточнила атрибуцію раки-релікварія, створеної у другій половині 19 ст., того ж храму (Крайня, 2024).

Мета розвідки – на підставі зображальних джерел реконструювати й візуалізувати інтер'єр церкви ікони Богородиці «Утамуй мої печалі» Микільського лікарняного монастиря та залучити до наукового обігу ікони з колекції Національного заповідника «Києво-Печерська лавра» як пам'ятки, що безпосередньо пов'язані із цим храмом¹.

На початку 20 ст. церква ікони Богородиці «Утамуй мої печалі» розташовувалася в надбудові храму в ім'я свт. Миколая (Крайня, 2021, с. 185–186). Проєкт зведення верхнього поверху із церквою та коморами лікарняного («больничного») корпусу Микільського монастиря, який підготував київський єпархіальний архітектор П. І. Спарро, 18 липня 1859 р. затвердив митрополит Київський і Галицький Ісидор (Нікольський). Архітектор вважав за доцільне використати «великий порожній простір над дахом старої лікарняної церкви» для малого теплого лікарняного храму й «поширення самої Братської лікарні» (Крайня, 2014, с. 154–155; КПЛ-ПЛ-133). Надбудову «на церкві святителя Миколая, за виключенням ділянки вівтарю» реалізували 1860 р. (Батенко, Полюшко, 2019, с. 488). Спочатку новий теплий храм освятили на честь ікони Богородиці «Всіх скорботних Радість», а після зведення на початку 20 ст. нової дзвіниці Больницького монастиря з надбрамною церквою та перенесення туди названого престолу малу лікарняну

¹ Висловлюємо щирі вдячність за всебічну допомогу, надані поради й консультації в підготовці цієї розвідки колегам з Національного заповідника «Києво-Печерська лавра» Н. М. Батенко, А. Г. Вариводі, О. В. Носачовій та І. М. Олексюк.

церкву 1902 р. переосвятили на честь ікони Богородиці «Утамуй мої печалі» (Крайня, 2021, с. 185–186).

Реконструювати внутрішній простір храму й ідентифікувати збережені донині пам'ятки іконопису дозволяє низка світлин з колекції Національного заповідника «Києво-Печерська лавра», зроблених у першій чверті 20 ст.² Це три фотовідбитки (КПЛ-Ф-13658–13660)³ із зображенням центральної частини іконостаса, помилково визначені як інтер'єр Хрестовоздвиженської церкви на Ближніх печерах Києво-Печерської лаври, а також шість скляних фотонегативів, на яких зафіксовано східну (КПЛ-Н-949)⁴, південно-східну (КПЛ-Н-3719)⁵, північно-східну (КПЛ-Н-3848)⁶, північну (КПЛ-Н-3962)⁷ і західну (КПЛ-Н-3963)⁸ частини церкви та царські врата іконостаса (КПЛ-Н-4731)⁹.

Стіни теплої церкви ікони Богородиці «Утамуй мої печалі» були потиньковані й пофарбовані у світлий колір. Перехід між стінами й стелею підкреслював карниз. Стелю прикрашав монументальний живопис, домінантою якого став ростовий образ Богородиці зі зведеними вгору руками в жесті адорації – молитви заступництва перед Христом. Навколо Богородиці в круглих картушах зобразили чотирьох євангелістів. У західній частині стелі, також у круглому картуші – Всевидяче Око. Композиція Богородиці та євангелістів, що символічно позначала купол храму, була обрамлена орнаментальними мотивами.

Солея перед вівтарем, на сходинок вище від основного простору храму, об-

Рис. 1. Церква ікони Богородиці «Утамуй мої печалі» Микільського лікарняного монастиря. Північно-східна частина. Перша чверть 20 ст. (КПЛ-Н-3848)

межувалася перегородкою (рис. 1). Дерев'яний різьблений двоярусний іконостас церкви мав десять колон-пілястрів із антаблементом.

Намісний ряд складався із шести ікон видовженої прямокутної форми з аорочним заокругленням угорі. Це парні

Рис. 2. Іконостас церкви ікони Богородиці «Утамуй мої печалі». Перша чверть 20 ст. (КПЛ-Ф-13660)

² Імовірно, наприкінці 1910-х – на початку 1920-х рр.

³ Фотокопії зі світлини ЦДКФФА України, од. зб. 4–14841.

⁴ Первісно в обліковій документації фото визначене як «іконостас невідомої церкви»; опубліковано: Крайня, 2021, с. 185.

⁵ «Внутрішній вигляд церкви».

⁶ «Інтер'єр церкви з іконостасом».

⁷ «Фонди Центрального антирелігійного музею».

⁸ «Фонди Центрального антирелігійного музею».

⁹ «Царські врата із церкви Больничного монастиря».

Рис. 3. Царські врата іконостаса церкви ікони Богородиці «Утамуї мої печалі».
Перша чверть 20 ст. (КПЛ-Н-4731)

Рис. 4. Церква ікони Богородиці «Утамуї мої печалі» Микільського лікарняного монастиря.
Південно-східна частина.
Перша чверть 20 ст. (КПЛ-Н-3719)

ікони: «Христос Вседержитель» і «Богородиця з немовлям» обабіч царських врат; «Утамуї мої печалі» (храмова) та «Всіх скорботних Радість»; «Преподобний Антоній Печерський» і «Преподобний Феодосій Печерський». На збережених світлинах богородичні ікони й образ Христа-Пантократора в намісному ряді оздоблені гірляндами штучних квітів¹⁰ (рис. 2). Царські врата прикрашали традиційні за сюжетами рельєфні різьблені композиції «Благовіщення Пресвятої Богородиці» та євангелістів (рис. 3). Над Царськими вратами в прямокутному картуші розташували ікону «Тайна вечеря». У піднамісному цокольному ряді було шість ікон – по три обабіч Царських врат. Праворуч: «Дива при заснуванні Печерської церкви», «Преподобний Тит пресвітер Печерський», «Преподобний Марко Печерник (Гробокопач)»; ліворуч: «Прихід малярів до прпп. Антонія і Феодосія Печерських», «Преподобний Іоанн Багатостраждальний» та ікона, сюжет якої за візу-

альними джерелами наразі встановити не вдалося (утім припускаємо, що й на ній зображено одного з преподобних Печерських). Над антаблементом іконостаса розмістили шість різних картушів, прикрашених рослинними мотивами для невеликих овальних ікон із зображеннями святих та мучеників, імовірно, пов'язаних із практиками духовного й тілесного зцілення. Обіруч «Тайної вечері» розміщувалися різьблені символи Нового (праворуч) і Старого (ліворуч) Завітів у променях (рис. 4).

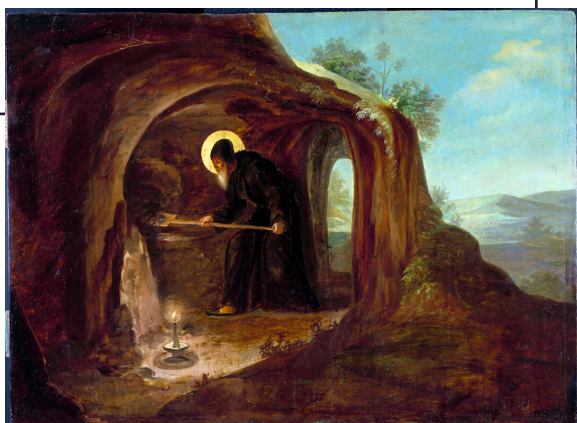
У колекції Національного заповідника «Києво-Печерська лавра» збереглися три пам'ятки, які вірогідно походять із цокольного ряду іконостаса малої теплої лікарняної церкви. В основі композиції ікони «Преподобний Тит пресвітер Печерський» (КПЛ-Ж-1870; 44,0 × 61,0 см) – оповідь з «Патерики» про дружбу преподобного Тита з братом во Христі дияконом Євагієм. Через підступи диявола їхні дружні стосунки переросли в непримиренну ворожнечу.

¹⁰ Це вказує на одночасність створення фотографічних знімків.

Рис. 5. Ікона «Преподобний Тит пресвітер Печерський» (КПЛ-Ж-1870)

Рис. 6. Ікона «Преподобний Марко Печерник» (КПЛ-Ж-1450)

Й навіть коли пресвітер Тит серйозно захворів і, думаючи, що настав час відійти йому в засвіти, зі сльозами просив прощення, Євагрій не захотів пробачити. Завдяки Божому втручанню хворий, який покався, зцілювався, а злостивець упав мертвим. На іконі в інтер'єрі келії праворуч зображено ложе, на якому напівлежить преподобний Тит Печерський, одягнутий у хітон та чернечий клобук, навколо голови – німб у вигляді суцільного золотого диска. Правицею пресвітер торкається долоні ангела, який стоїть за ложем, у лівій руці преподобного – тростина й вервиця. Ангел, зображений у лицарських обладунках та рожевому плащі, пронизує диякона Євагрія списом з палаючим навершям.

На першому плані один із ченців, нахилившись, простягає руки до злостивця, який лежить на підлозі перед ліжком Тита. Ліворуч у відкритих дверях стоїть натовп ченців (**рис. 5**).

Ікона «Преподобний Марко Печерник» (КПЛ-Ж-1450; 44,0 × 60,0 см) є візуалізацією життійної сцени ченця, підвизом якого було копання місць під поховання. На тлі мальовничого пейзажу зображена печера. У ній за роботою представлений святий Марко Гробокопач, який обіруч тримає лопату. Преподобний у чернечому облаченні, навколо голови – німб у вигляді суцільного золотого диска. Біля ніг Марка палає свіча. Угорі над входом до печери зображено коріння, гілки й пагони (**рис. 6**).

На іконі «Преподобний Іоанн Багатостраждальний» (КПЛ-Ж-384; 44,0 × 62,0 см) представлено відповідно до монастирської традиції момент смерті святого. Преподобний Іоанн зображений закопаним у землю по груди. Руки святого схрещені на грудях, очі заплющені, навколо голови – німб у вигляді суцільного золотого диска. Перед ченцем на землі лежить розгорнута книга, праворуч від неї – запалена свічка. Угорі над преподобним два ангели: один тримає вінок і пальмову гілку – символ мучеництва, інший передає Ісусу Христу

Рис. 7. Ікона «Преподобний Іоанн Багатостраждальний» (КПЛ-Ж-384)

немовля в білій сорочці, яке символізує душу Іоанна Багатостраждального. У верхньому лівому куті серед темних хмар у Божественному сяйві – напівпостать Спасителя, який приймає від ангела душу преподобного (рис. 7).

Іконографія образів преподобних Тита, Марка й Іоанна Багатостраждального з іконостаса церкви ікони Богородиці «Утамує мої печалі» наслідує мідьорити знаного українського гравера Леонтія Тарасевича до «Патерика Печерського» 1702 р. (рис. 8–10). Саме на підставі цього спостереження вдалося встановити сюжети двох ікон цокольного ряду обабіч царських врат, що сфотографовані фрагментарно – «Дива при заснуванні Печерської церкви» і «Прихід малярів до прпп. Антонія та Феодосія Печерських» (рис. 11–12).

Належність збережених ікон до одного комплексу, окрім стилістичної тотожності, підтверджується й тим, що пам'ятки писані олійними фарбами на дошках із двома профільованими врізними шпугами («Преподобний Тит» – лівобічними горизонтальними; «Преподобний Марко» – правобічними

ми горизонтальними, «Преподобний Іоанн» – наскрізними вертикальними), а зворотний бік ікон укритий зеленою фарбою. Припускаємо, що образи для цокольного ряду іконостаса створено у другій половині 19 ст. для храму ікони Богородиці «Всіх скорботних Радість», пізніше переосвяченого на честь ікони Богородиці «Утамує мої печалі».

На кількох світлинах (КПЛ-Н-3719; КПЛ-Ф-13658) крізь розчинені дияконські врата іконостаса в південній частині вівтаря на стіні можна побачити фрагмент плащаниці, у нижній частині якої зображено терновий вінець, що ле-

Рис. 9. Гравюра «Преподобний Марко Печерник» з «Патерика Печерського» 1768 р. (КПЛ-КН-2188)

Рис. 8. Гравюра «Преподобний Тит пресвітер Печерський» з «Патерика Печерського» 1768 р. (КПЛ-КН-2188)

Рис. 10. Гравюра «Преподобний Іоанн Багатостраждальний» з «Патерика Печерського» 1768 р. (КПЛ-КН-2188)

жить на перехрещених списі та палиці з губкою, руку, канчук і молоток. Імовірно, по периметру плащаниця мала гаптовану традиційну цитату з тропаря Страсної п'ятниці: «Благообразный Иосиф с Древа снем Пречистое Тело Твое...». Стилiстичні особливості виконання пам'ятки з іконографічним сюжетом «Христос у гробі», зокрема підкреслена увага до зображення страсних реліквій, дає підстави припускати, що плащаницю малої лікарняної церкви виконали в Києво-Флорівському осередку гаптарства в 19 ст. (Варивода, 2006). Під плащаницею у храмі розмістили ікону «Успіння Пресвятої Богородиці»; у північній частині вівтарного простору, над жертовником – «Розп'яття з пристоячими» (КПЛ-Н-3848).

У центральній частині храму перед солеєю містилися два лаконічні дерев'яні аналої, на яких під час фотографування храму на покривцях лежали ікони «Богородиця з немовлям» (праворуч) і «Собор преподобних Печерських» (ліворуч). У двох дерев'яних різьблених об'ємних кіотах були Казанська ікона Божої Матері та образ свт. Миколая Чудотворця – біля північної та південної стін відповідно.

За візуальними джерелами можна скласти уявлення про ікони поза іко-

Рис. 11. Гравюра «Дива при заснуванні Печерської церкви» з «Патерики Печерського» 1768 р. (КПЛ-КН-2188)

Рис. 12. Гравюра «Прихід малярів до прпп. Антонія і Феодосія Печерських» з «Патерики Печерського» 1768 р. (КПЛ-КН-2188)

Рис. 14. Церква ікони Богородиці «Утамуї мої печалі» Микільського лікарняного монастиря. Північна частина. Перша чверть 20 ст. (КПЛ-Н-3962)

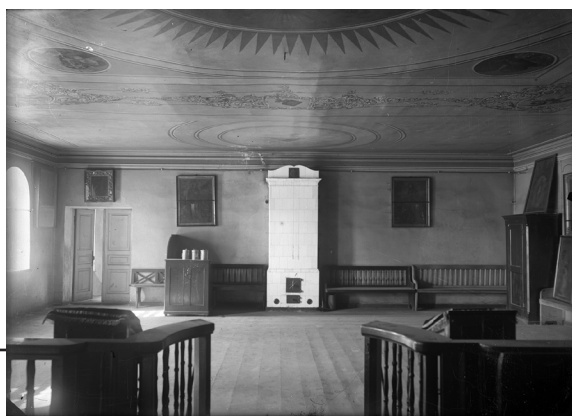

Рис. 13. Церква ікони Богородиці «Утамуї мої печалі» Микільського лікарняного монастиря. Західна частина. Перша чверть XX ст. (КПЛ-Н-3963)

**Рис. 16. Фрагмент ікони Богородиці
«Споручниця грішних» (КПЛ-Ж-1075)**

**Рис. 15. Ікона Богородиці
«Споручниця грішних» (КПЛ-Ж-1075)**

ностасом у просторі теплої Богородичної церкви Микільського лікарняного монастиря та почати реконструювати іконографію цих пам'яток. На західній стіні над вхідними дверима розмістили ікону «Богородиця з немовлям», обабіч кахляної печі – образи преподобних Антонія та Феодосія Печерських (КПЛ-Н-3963) (**рис. 13**). На північній стіні розвісили ікони Богородиці Печерської, Богородиці з немовлям, собору святих із Трійцею та, імовірно, «Преображення Господнє». На одній з лав, що стояла під стіною, сфотографовано ікону-триптих «Розп'яття з пристоячими», «Воскресіння» й «Преображення»; за кіотом – ікону Богородиці «Споручниця грішних» (**рис. 14**) (КПЛ-Н-3962). Ця пам'ятка зберігається в колекції й нині (КПЛ-Ж-1075; 87,0 × 54,0 см). На іконі, писаній олійними фарбами на дошці, простір розділено на дві частини (**рис. 15**). У верхній – поясне зображення Богородиці з немовлям на лівій руці. Богоматір – у червоному мафорії, немовля – у білому хітоні й рожевому гіматії. На головах у Матері й Дитяти – корони-вінці. Зображення Богородиці з немовлям обрамлено дванадцятьма зірками (т. зв. вифлеємська зірка) та чотирма стрічками по кутах з текстом

акафіста. У верхніх кутах ікони є два написи: праворуч – «Образ Пресвятої Богородиці Споручниці грішних. Писаний 1852 року»; ліворуч – «29 травня 1848 року замироточила й багатьох зцілила». У нижній частині композиції зображені на повний зріст архангели з атрибутами: Варахїїл – тримає в руках плат із квітами; Єгудїїл – з канчуком у правиці; Гавриїл – з гілкою лілеї; Михаїл у військових обладунках – з пальмовою гілкою в правій руці та списом з хоругвою в лівиці; Уриїл – тримає меч у правиці; Селафїїл – з молитовно складеними на грудях руками й вервицею; Рафаїл – із притиснутою до грудей правицею, лівою рукою, опущеною до низу, тримає на мотузці рибу. Над архангелами містяться відповідні написи (**рис. 16**). Кілька ікон, зокрема, «Богородиця з немовлям», висіли й на південній стіні храму (КПЛ-Н-3719).

На іконах, що візуально ідентифікуються як пам'ятки з теплої малої лікарняної церкви Микільського монастиря, збереглися інвентарні номери загальної книги вступу Лаврського музею культів та побуту / Всеукраїнського музейного городка. На початку 1930-х рр., відповідно до запису в інвентарі, ікона «Преподобний Марко

Печерник» (№ 39779) надійшла із церкви Всіх Святих над Економічною брамою Києво-Печерської лаври («з Лаври. Економ. ц-ква»), «Преподобний Тит пресвітер Печерський» (№ 39818) та «Преподобний Іоанн Багатостраждальний» (№ 40821) – з Дальніх печер, а ікона Богородиці «Споручниця грішних» (№ 38941) – з Великої Печерської церкви (Успенського собору) Києво-Печерського монастиря («В. Л. Ц.») (КПЛ-А-НДФ-133, арк. 226зв., 265зв., 267зв.; КПЛ-А-НДФ-136, арк. 20зв.). Імовірно, на початку 1920-х рр., коли майже все майно націоналізованої Києво-Печерської лаври перейшло у відання Губернського відділу соціального забезпечення (Губсоцзабезу) й на території монастиря влаштували т. зв. Інвалідне містечко (Полюшко, 2012), релігійна громада перемістила начиння церкви ікони Богородиці «Утамуй мої печалі» до інших лаврських храмів, відправи в яких здійснювалися до кінця 1920-х рр. Після ухвали рішення «Про закриття Києво-Печерської лаври й виселення її ченців» 18 листопада 1929 р., із січня 1930 р. Комісія для опису й передачі Всеукраїнському музейному городку Успенського собору та печерних комплексів розпочала обліковувати та приймати майно, що перебувало в користуванні священнослужителів (Геппенер-Лінка, 2003, с. 150–151). Тож припускаємо, що близько 1931 р. пам'ятки, що первісно належали до оздоблення малої лікарняної церкви, набули статусу музейних предметів.

Із 1920-х рр. приміщення корпусу № 26 – братської лікарні й Микільської церкви (із храмом на честь ікони Богородиці «Утамуй мої печалі») – почасти спорожніли, а почасти заселялися за погодженням органів соціального забезпечення або ж самовільно (КПЛ-А-26). З кінця 1920-х рр. у корпусі діяла Київська центральна екскурсійна база Окрполітосвіти на 300 місць (Янен-

ко, 2019, с. 229). Наприкінці 1930-х рр. церква свт. Миколая з прибудованими трапезною палатою та братською лікарнею перебували в користуванні державних архівів і квартирантів, які мешкали в колишніх келіях-палатах (Крайня, 2014, с. 158). У часи нацистської окупації корпус № 26 зазнав суттєвих

Рис. 17. Фрагмент південного фасаду Микільської лікарняної церкви. Фото до реставрації 1953 р. (КПЛ-А-1025)

руйнувань насамперед через дії Контори з розбирання зруйнованих будівель Київської міської управи, яка з 1942 р. під виглядом демонтажу знищених вогнем споруд і розчищення вулиць від уламків фактично займалася розтягуванням цілком вцілілих архітектурних пам'яток на будівельні матеріали (Себта, Качан, 2016, с. 834). Протягом лютого–березня 1943 р. від двоповерхової церкви свт. Миколая з колишньою братською лікарнею залишилися фактично лише стіни (Крайня, 2014, с. 159) (**рис. 17**). У 1955–1958 рр. за проєктом архітектора Є. М. Пламеницької сакральну споруду відреставрували у формах українського бароко початку 18 ст. з видаленням другого поверху й тамбура – архітектурних нашарувань 19 ст. (Пламеницька, Рилкова, 2011).

Фотографічні негативи й відбитки з колекції Національного заповідника «Києво-Печерська лавра» уможливили реконструкцію та візуалізацію інтер'єру

втраченої лаврської церкви ікони Богородиці «Утамуй мої печалі» Микільського лікарняного монастиря, а також стали підставою для уточнення проведення ікон, побутування яких безпосередньо пов'язане із цим храмом. Тож

подальша переатрибуція та аналіз зображальних джерел є перспективними для студіювання історії формування музейних колекцій, походження й переміщення артефактів, долі архітектурних об'єктів тощо.

Список використаних джерел та літератури

- Батенко, Н., Полюшко, Г. (2019). Метрика для отримання достовірних відомостей про Києво-Печерську лавру 1887 р. *Rocznik Bolchowitinowski = Болховітинівський щорічник*. Poznan, Kijow, 2017/2018, 485–556.
- Варивода, А. Г. (2006). Гаптовані плащаниці в колекції Національного Києво-Печерського заповідника. *Лаврський альманах*. Збірник наукових праць, 16, 138–142.
- Геппенер-Лінка, Н. В. (2003). Спогади про Всеукраїнське музейне містечко 1929–1939 рр. *Лаврський альманах*, 11, 142–175.
- Крайня, О. (2021). Ретроспективне маркування церков Свято-Троїцького (Микільського) лікарняного монастиря. *Пам'яткознавчі студії: проблеми, практики, перспективи розвитку*, 2, 181–190.
- Крайня, О. О. (2013). Інвентарний опис церкви св. Миколая Больницького монастиря: до питання історичної реконструкції інтер'єру. *Лаврський альманах: Києво-Печерська лавра в контексті української історії та культури*, 28, 159–166.
- Крайня, О. О. (2014). Пам'яткознавче дослідження Больницького монастиря Києво-Печерської лаври. Київ: Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник.
- Крайня, О. О. (2024). Мощі святих печерських у Микільській лікарняній церкві Києво-Печерської лаври та деякі зауваги до історії фундації храму. *Церква – наука – суспільство: питання взаємодії*. Матеріали Двадцятої (23–24 червня 2022 р.) та Двадцять першої (31 травня – 1 червня 2023 р.) Міжнародних наукових конференцій. Київ, 100–109.
- Литвиненко, Я. В. (2010). Втрачені іконостаси лаврських церков. *Лаврський альманах: Києво-Печерська лавра в контексті української історії та культури*, 25, 67–86.
- Пламєницька, Є., Рилкова, Л. (2011). Церква св. Миколи Свято-Троїцького лікарняного монастиря. *Звід пам'яток історії та культури України*. Енциклопедичне видання у 28 т., т. 1, кн. 1, ч. 3: С–Я, 1323. Київ: Голов. ред. Зводу пам'яток історії та культури при вид-ві «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана.
- Полюшко, Г. В. (2012). Лаврський музей культів та побуту і перетворення його у 1920-х роках на історико-культурний заповідник. *Українська художня культура: історія та сучасні проблеми*. Київ, 40–56.
- Себта, Т. М., Качан, Р. І. (упоряд.). (2016). *Києво-Печерська Лавра у часи Другої світової війни. Дослідження. Документи*. Київ: Видавець Олег Філюк, 2016.
- Яненко, А. (2019). Сюжети з історії музейного життя міжвоєнного Києва: інституціональні метаморфози на терені Києво-Печерської лаври. *Музей – платформа суспільного діалогу*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції Львівського історичного музею. Львів, 222–232.